

Systematickoteologické přístupy k encyklice *Laudato si'**

Jan Czudek, Vladimír Filo, Jaroslav Franc,
Eduard Krumpolc, Dominik Opatrný,
Ctirad Václav Pospíšil, František Urban

Nejnovější encyklika papeže Františka *Laudato si'*¹ může vyvolávat v myslích mnoha lidí určité rozpaky jednak proto, že mnozí z nás zakusili nepříjemné rozčarování způsobené nenasytností podnikavců, kteří zneužívají ekologické hrozby k nechutnému ždímání státních rozpočtů,² tedy nás všech, jednak proto, že nepříjemné, ba děsivé zprávy chceme ze své každodennosti vytěšňovat. V důsledku výše zmíněných, z valné míry emotivně laděných předsudků se vcelku pochopitelně v myslích některých lidí vynořují následující námitky: hovoří se o „zelené“ encyklice, ba dokonce o „úlitbě“ zelené lobby; encyklika je velmi obsáhlá a nepřináší v zásadě nic nového.

Po pravdě řečeno, nevěřící se v České republice o encykliku moc nezajímají. Jestliže se s uvedenými námitkami setkáváme u věřících, pak je třeba říci, že katolická církev není totalitní monolit, kde by věřící musel nad vším povinně jásat. Encyklika navíc patří do tak zvaného třetího koše řádného univerzálního magisteria, a tam máme na oprávněné výhrady právo, musíme ovšem zachovat uctivost.

---

* Tento text je součástí plnění grantového projektu SIVV 436100223; prošel oponentním řízením.

1 FRANTIŠEK, *Laudato si'*, encyklika ze dne 24. 5. 2015, český překlad M. Glaser, Praha: ČBK – Paulínky, 2015.

2 Jako příklad lze uvést nadměrně dotované fotovoltaické „elektrárny“ nebo tak zvanou „zelenou naftu“, jejíž energetická výnosnost je nulová, ba dokonce i záporná. Získávání této látky z řepky také není bez problémů, protože zmíněná rostlina vyvolává u většiny lidí velmi nepříjemné alergické reakce. Problémy s větrnými elektrárnami jsou známy, není to totiž povětšinou dlouhodobě předvídatelný zdroj. Dojde-li kupříkladu na baltském pobřeží k větrné bouři, tečou i přes naše páteřní vysokonapěťová vedení obrovské přebytky energie do jižního Německa, a tak nám již několikrát v České republice hrozilo zhroutení přenosové soustavy s nedozírnými následky.

Právě zmíněné kritické postoje jsou pro nás teology výzvou, abychom se jejich oprávněností, či neoprávněností seriózně zabývali, protože ve hře je to, co teologie definuje jako podivuhodné „conspiratio“ mezi pastýři a Božím lidem.³ S klasikem bychom to mohli přetlumočit tak, že církev je vlastně tajemné pouto v srdcích vyznavačů Trojjediného. Vzhledem k naléhavosti, s níž se na nás Petrův nástupce v daném textu obrací, i v souvislosti s již připomenutými, spíše neoficiálními kritickými ohlasy, jsme uspořádali dne 19. 11. 2015 na Katedře systematické teologie seminář, v jehož rámci se přednášející jednak vyrovnávali s výzvou, kterou encyklika představuje, jednak se zamýšleli nad tím, jak problematiku poměru k životnímu prostředí reflektujeme v rámci formace a výuky frekventantů našich kurzů. Jedním z výstupů tohoto našeho společného snažení je tato kolektivní studie,⁴ v jejíž první části se budeme zabývat námitkami, které byly uvedeny výše. Ve druhém oddílu se zaměříme na specifické otázky spjaté s promítáním křesťanského pohledu na životní prostředí do naší výuky.

1. PROBLEMATIKA OBJEVUJÍCÍCH SE NÁMITEK

Po pravdě řečeno, na tomto místě se nebudeme podrobně zabývat všemi kritikami, zejména pak ne těmi, které se týkají pasáží, v nichž se popisují hrůzostrašné scénáře dalšího vývoje v oblasti ekologie, jak to

---

³ V dané souvislosti je povinností zmínit chronologicky poslední dokument MTK, *Sensus fidei v životě církve*, Praha: Krystal OP, 2015, čl. 37, 38, 39, 42, 46, 71, 72, 81. Jedná se o tajuplný souzvuk mezi smyslem pro víru církve jako celku i jednotlivých věřících na jedné straně s výroky a jednáním nositelů magisteriální a pastýřské moci na straně druhé. Zmíněné souznění je sice působeno primárně Duchem svatým, nicméně vyžaduje také lidské úsilí spjaté s porozuměním pravému smyslu a významu výroků. Právě zde se otevírá široké pole působnosti a také odpovědnosti katolických teologů, kteří mají přispívat k budování církve a posilování onoho „conspiratio“. Jestliže právě připomenutý text MTK lze hodnotit jako velice zdařilý a vysoce aktuální, poslední dokument PAPEŽSKÉ BIBLICKÉ KOMISE, *Inspirace a pravda Písma svatého*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015, v soudném čtenáři vyvolává spíše rozpaky, protože relativně velmi rozsáhlý text nepřináší v zásadě nic nového a opravdu podnětného.

⁴ Dalším důležitým výstupem byla prezentace encykliky *Laudato si'*, českého překladu dokumentu MTK *Sensus fidei v životě církve*, která se konala ve velké aule dne 9. 12. 2015 v čase 15:40–16:40, a digitalizace periodika *Hlídky* akademické obci CMTF UP.

známe z médií.⁵ Nezávislému čtenáři připadá, jako by tyto partie vznikly v dílně nějakého názorově specificky zaměřeného ekologa. Je vskutku otázkou, zda právě tyto záležitosti spadají bezprostředně do kompetence Petrova nástupce,⁶ kterému přece přísluší hlásání víry, probouzení svědomí a posilování naděje vyplývající z víry. Není však vyloučeno, že příslušné stránky magisteriálního textu vzbuzují i následující spíše obecné námitky.

1.1 Značná délka dokumentu

Rozsah přesahující sto padesát stran odpovídá latinskoamerickému naturelu papeže Františka. Není tajemstvím, že Středoevropan napíše padesát, Ital sto a nositel španělské kultury sto padesát i více stran, přičemž všichni vyjádří zhruba totéž. Délka encykliky tudíž odráží přímý vliv papeže na definitivní tvar textu a zároveň nás vybízí k tomu, abychom opustili nezdravý europocentrismus.

Současně je však třeba konstatovat, že s narůstajícím rozsahem dokumentu výrazně klesá počet těch, kdo ho přečtou, a tak se zároveň snižuje jeho reálný vliv na myšlení lidí. V dané situaci se proto jeví jako

⁵ Srov. LS, čl. 17–47.

⁶ Rozhodně nejsou nezajímavé kritiky předsedy Institutu pro výzkum populace W. MOSHERA, uveřejněné v *New York Times* dne 5. 7. 2015 pod titulem: „Žije papež na stejné planetě jako já?“. Srov. <http://nypost.com/2015/07/05/do-the-pope-and-i-live-on-the-same-planet/>. Kritika má celkem tři body: 1. Problém kvalitní vody přístupné chudým. Podle encykliky by se dostupnost kvalitní pitné vody měla snižovat. Ve skutečnosti je to ale přesně naopak, alespoň podle *Cílů rozvoje tisíciletí OSN (UN Millennium Development Goals Report, 2014)*. Přístup k upravené pitné vodě se za posledních 20 let stal realitou pro 2,3 miliard lidí. OSN vyzdvihuje fakt, že se toho podařilo dosáhnout v r. 2010, tedy 5 let před stanoveným datem. 2. Ztráta biodiverzity – fakta však nepodporují toto tvrzení. Zatímco mnoho druhů vyhynulo, *Konvence o biologické diversitě (Convention on Biological Diversity)* si stanovila za cíl vyhradit do roku 2020 17% pevniny a 10% moře a pobřeží pro přírodní rezervace. Proto není důvod k panice. 3. Podle encykliky by ekonomický pokrok posledních dvou staletí ne vždy vedl ke zlepšení kvality života. Fakta ale hovoří jinak: V r. 1815 žila na Zemi asi jedna miliarda lidí. Průměrná délka života byla 30 let a příjem na hlavu činil 100 dolarů ročně. Dnes je na světě 7,3 miliard osob. Mohou očekávat, že se dožijí průměrného věku 71 let. Průměrný roční příjem na hlavu dle HDP činí více než 12 000 dolarů. Dolar před sto lety a dnes jsou pochopitelně jenom stěží srovnatelné monetární hodnoty. Navzdory tomu lze konstatovat, že s růstem populace se naše prosperita a blahobyt nesporně znásobily.

nevyhnutelné informovat o základních přínosech encykliky stručnějším způsobem.

1.2 Je encyklika „úlitbou“ světové zelené lobby?

Takový dojem by mohla vyvolávat – jak již bylo naznačeno výše – pasáž popisující globální ekologické hrozby.⁷ Pozorný čtenář si však nemůže nepovšimnout, že celá problematika je prezentována primárně v rámci sociální nauky církve,⁸ která odmítá odtrhovat ochranu životního prostředí od úcty k člověku, od problematiky lidských práv a sociální spravedlnosti. Dalo by se dokonce hovořit o trojjediném, a proto v zásadě nedělitelném míru: s Bohem, s bližním a se sebou, se stvořením.⁹ Právě toto ladění nás vede k závěru, že vedle výzvy k obraně stvoření je encyklika pravým opakem servilního posluhování ekologické lobby, konkrétně jasnou připomínkou křesťanské alternativy přístupu k environmentalistické problematice. Je evidentní, že motiv ochrany životního prostředí, nyní neoddělitelně spjatý se sociální spravedlností, přímo vylučuje, aby se katolík podílel na aktivitách, které zneužívají ekologickou hrozbu k tunelování státních rozpočtů, což je evidentně v rozporu s ideou společného dobra a hlavně v ostrém protikladu k sedmé-

⁷ Srov. *LS*, čl. 17–42, s. 15–28.

⁸ Srov. *LS*, čl. 15, s. 13.

⁹ Srov. *LS*, čl. 70, s. 47. Srov. JAN PAVEL II., *Reconciliatio et paenitentia*, posynodální apoštolská adhortace ze dne 12. 12. 1984, čl. 7; in *EV (Enchiridion Vaticanum)* 9, n. 1095.

„Dále, poněvadž Bůh je nad námi jako nejvyšší dobro, náš duch v nás jako vnitřní dobro a náš bližní vedle nás jako dobro příbuzné, zatímco naše tělo je pod námi jako dobro podřazené, tak z toho vyplývá, že je nutno zachovávat takovýto řád lásky: za prvé, aby Bůh byl milován nade vše a kvůli němu samému, za druhé, aby náš duch byl milován pod Bohem a nade všechno pomíjející dobro, za třetí, aby náš bližní byl milován vedle nás jakožto podobné dobro, za čtvrté, aby naše tělo bylo milováno pod námi jakožto dobro nižší, na stejném stupni musí být obsaženo i tělo bližního, poněvadž stejně jako naše tělo představuje nižší dobro nežli náš duch.“ BONAVENTURA, *Breviloquium: Compendium scholastické teologie*, Praha: Vyšehrad, 2004, p. V, cap. VIII, č. 3; s. 211. Toto místo krásně dokládá, že tak zvaná integrální ekologie (srov. např. *LS*, čl. 137, český překlad s. 89) není pro křesťana něčím tak zásadně novým. Stačí si uvědomit, že láska k vlastnímu tělu je zároveň láskou a úctou k prostředí, v němž žijeme. Papež František na Bonaventuru ve své encyklice několikrát odkazuje (srov. např. čl. 66, 239), toto místo stejně jako výše uvedenou inspiraci z textu Jana Pavla II. však nezmiňuje.

mu přikázání.¹⁰ Dlužno podotknout, že zneužívání ekologické hrozby k nespravedlivému obohacování se určitých skupin diskredituje poctivé a přínosné ekologické iniciativy v očích širší společnosti.

Nedostatečná humánnost přístupu k problematice životního prostředí se projevuje v různé intenzitě tak zvaného „biocentrismu“, který je v rozporu se zdravým pojetím biblického antropocentrismu, jež lze charakterizovat jako dialogický, neboť je spjat s teocentrismem: Bůh klade do středu svého zájmu člověka, lidskou osobu, na což člověk stvořený k obrazu Stvořitele odpovídá tím, že klade do středu svého zájmu Boha. Člověk rozhodně není cizorodým a pouze znečišťujícím prvkem životního prostředí! Degradace člověka na nežádoucího devastátora pochopitelně vede k destrukci jeho důstojnosti a svobody.¹¹ V zainteresovaných kruzích se proto v posledních desetiletích vážně hovoří o hrozbě tak zvané „zelené totality“.

Nikdo nepopírá, že technická a technologická opatření jsou významná a potřebná. Pokud se ale vše soustředí výlučně tímto směrem a nebere se v potaz člověk, jeho etika a spiritualita, pak dané snažení vyhlíží jako ne příliš věrohodný technokratismus. Tvářnost krajiny je odrazem našeho nitra. Nedojde-li k očistě, proměně a obnově lidské mysli, krajina kolem nás jenom sěží opět rozkveté. Lze dokonce stanovit určitý princip: *Stojíme-li tváří v tvář určité ekologické aktivitě, měli bychom se velmi bedlivě zajímat o to, jaká antropologie stojí v pozadí daného snažení, a teprve posléze uvažovat o naší spolupráci.*

Snad je vhodné připomenout, že někteří z nás v roce 2001 na vlastní kůži zakusili střet mezi čistě technokratickým přístupem k ekologické problematice a křesťanským postojem, který hledá hlubší duchovní motivace ke změně smýšlení, když jsme v rámci Ekologické sekce České křesťanské akademie přednášeli na fóru, které se zabývalo problema-

---

¹⁰ „Každé porušení solidarity a přátelství mezi občany škodí životnímu prostředí.“ LS, čl. 142, s. 92.

¹¹ Aníž bychom mínili souhlasit se vším, co hlásá a dělá bývalý pan prezident, poctivost velí, abychom připomněli jeho knihu, která vyvolala mnoho nevole. Pozorný teolog se však zde setkává s mnoha názory, s nimiž souzní jeho srdce. Srov. V. KLAUS, *Modrá, nikoli zelená planeta. Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*, Praha: Dokořán, 2007. Pan prezident jednoznačně odmítá biocentrismus a varoval před deformacemi dotování tak zvané „čistých“ zdrojů elektrické energie. Jeho varování se dnes ukazují jako zcela opodstatněná.

tikou krajiny. Ačkoli naše příspěvky byly uveřejněny,¹² v jedné aule došlo k tomu, že mnozí z nás dostali jen pět minut na prezentaci. Zúčastnění teologové z různých církví a filosofové na závěr v kuloárech konstatovali, že na podobných akcích již nemají zájem příště participovat.

1.3 Přináší encyklika něco nového?

Je třeba si uvědomit, že účel encyklik obecně netkví v předkládání novinek, nýbrž spíše v kladení důrazů, v podpoře již existujících názorových proudů, v upozorňování na rizika atd. Přesto si dovolíme tvrdit, že alespoň relativní novinky se zde nacházejí. První je obsažena v následujícím úryvku:

Zatímco můžeme věci zodpovědně užívat, jsme povoláni uznat, že ostatní živé bytosti mají před Bohem svou vlastní hodnotu ... Dnes církev nemluví zjednodušeně o tom, že ostatní tvorové jsou podrobeni lidské bytosti, jako by neměli hodnotu sami o sobě a my bychom jimi mohli disponovat podle své libovůle (LS 69, český překlad s. 46).

V pozadí stojí evidentně inspirace obsažená ve „Sluneční písni“ svatého Františka z Assisi.¹³ Mimochodem si dovolíme podotknout, že ono bratrství se podle Františka netýká pouze živých bytostí, nýbrž všech tvorů, tedy i Slunce, Měsíce, živelů, což je v souladu s Gn 1, kde Stvořitel po každém svém díle důrazně konstatuje, že je to dobré. Relativní novost tohoto důrazu odhalíme, když srovnáme encykliku s *Kompendiem sociální nauky církve*, jehož autoři zakládají svůj postoj k ekologické problematice pouze na mezigenerační solidaritě, takže náš poměr k ostatním tvorům by nebral v potaz jejich vlastní důstojnost, ale pouze odpovědnost za to, abychom příštím generacím zanechali obyvatelnou planetu, což se vzhledem k základnímu biblickému textu o stvoření jeví jako výrazně reduktivní.¹⁴ Kromě tohoto nedostatku představuje daná pasáž *Kompen-*

¹² Příspěvky z daného symposia byly uveřejněny ve sborníku I. DEJMAL (ed.), *Tvář naší země – krajina domova I.*, Lomnice nad Popelkou: Česká komora architektů, 2001.

¹³ Srov. LS, čl. 1, s. 5.

¹⁴ Srov. KSNC, čl. 451–487; český překlad Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 286–307. Na daný nedostatek bylo upozorněno v publikaci: C. V. POSPÍŠIL, „Kompendium sociální nauky církve, trinitární teologie a soteriologie,“ in P. ČERNUŠ-

dia vynikající shrnutí ekologické nauky církve. Papež František tedy na daném místě koriguje nedostatek obsažený v *Kompendiu*!

Právě vytrvalý důraz na skutečnost, že nelze oddělovat smíření s Bohem, se sebou, s bližním a se zemí, tedy s životním prostředím, je hlavní nosný motiv celé encykliky. V dané souvislosti se hovoří o tak zvané „integrální ekologii“.

Vraťme se ale k tomu novému, co encyklika přináší. Na tomto místě si dovolíme konstatovat, že encyklika je nesená duchem společenství mezi věřícími navzájem, mezi všemi lidmi dobré vůle a následně analogického bratrství s Božími tvory. Je jasné, že technokratická a správní nařízení nejsou s to zajistit kýžený obrat v postoji lidstva k Božímu stvoření – prostředí. Z uvedeného důvodu je zřejmá nezbytnost proměny smýšlení, evangelijního obrácení. Velmi důležité je, že individuální obnova mysli nedostačuje, a proto papež František vybízí ke komunitní konverzi:

K řešení situace tak složité jako je ta, které čelí nynější svět, však nestačí, že bude každý lepší. ... Ekologická konverze nezbytná k vytvoření dynamismu trvalé změny je také komunitní dimenzí (LS, čl. 219, český překlad s. 138).

Právě tato výzva je onou pobídkou, která nás vedla k vytvoření tohoto kolektivního příspěvku jako výrazu spolupráce mezi přednášejícími na Katedře systematické teologie na CMTF UP v Olomouci. S onou komunitní dimenzí konverze úzce souvisí také úsilí o překonávání uzavírání se pouze v rámci své vlastní specializace, jak nás k tomu vybízí MTK v dokumentu *Teologie dnes*.¹⁵ Řečeno odborně: aplikace kritéria analogie víry není jen technickou záležitostí, nýbrž také určitou formou konverze, jak to mimochodem odpovídá požadavkům na dotváření adekvátní metody práce v oblasti celé systematické teologie. Zkrátka a dobře, otevřenost transcendenci musí být patrná primárně na teologiích samotných.

Téma bratrství tvorů na rovině integrální ekologie s sebou nese jednu velmi zajímavou, do jisté míry implicitní inspiraci, která se nachází v následující pasáži:

KA – C. V. POSPÍŠIL – F. STANĚK (ed.), *Interdisciplinární úvod do četby Kompendia sociální nauky církve*, Brno: L. Marek, 2009, s. 75–100.

¹⁵ Srov. MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Teologie dnes: perspektivy, principy a kritéria*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. Srov. C. V. POSPÍŠIL, „Inspirace a otazníky obsažené v dokumentu MTK *Teologie dnes*,“ *Studia theologica* 15, č. 1 (2013): 74–90.

Lidská bytost, třebaže předpokládá i evoluční procesy, přináší novost, která není plně vysvětlitelná evolucí jiných otevřených systémů. Každý z nás disponuje osobní identitou, která je schopna vstupovat do dialogu s druhými a s Bohem. Schopnost reflexe, přemýšlení, tvořivost, interpretace, umělecké tvořivosti a další originální schopnosti jsou projevem jedinečnosti, která přesahuje fyzickou a biologickou sféru (LS, čl. 81, český překlad s. 53).

V pozadí textu cítíme prohlášení Jana Pavla II. o evoluci¹⁶ a o tak zvaném ontologickém skoku¹⁷ při vzniku – stvoření člověka. Neprofiluje se zde reálná, biologická, tedy evoluční základna příbuznosti mezi všemi tvory, která je základem duchovní vize univerzálního bratrství, o němž hovoří papež František? Je-li svatý František z Assisi patronem ekologie, neměl by být také patronem těch, kdo se upřímně snaží vnímat evoluci jako Boží dílo, jehož poselstvím je právě ono bratrství mezi všemi tvory?¹⁸ Není totiž pochyb o tom, že to, jak vnímá člověk sám sebe, výrazně podmiňuje jeho postoj ke stvoření. Pokud by byl člověk jen vyvinutějším živočichem bez nároku na transcendenci, jak vysvětlit jeho mravní odpovědnost za sebe a ostatní tvory? Pokud by se ale člověk vnímal jen jako transcendence „uvězněná“ v těle, navíc vnímaném dualisticky vzhledem k duchu, pak by asi jenom stěží pojímal ostatní živočichy a tvory jako své bratry a sestry.¹⁹

¹⁶ Srov. GIOVANNI PAOLO II, *Insegnamenti*, VIII/1 (1985), Libreria editrice vaticana: Città del Vaticano, 1986, s. 1132; výrok je ze dne 26. 4. 1985 a byl vysloven na sympoziu „Fede cristiana e teoria dell'evoluzione“. Pojetí evoluce na tomto kongresu vykazuje charakteristiky neovitalismu. Srov. F. FACCHINI, „Uomo, identità biologica e culturale,“ in G. TANZELLA-NITTI – A. STRUMIA (ed.), *Dizionario Interdisciplinare di Scienza e Fede*, Roma: Città Nuova, 2002, s. 1462–1483, zde 1476–1483.

¹⁷ Srov. JAN PAVEL II., „Poselství Jana Papežské akademii věd dne 22. října 1996,“ in *EV* 17, č. 1353.

¹⁸ V dané souvislosti si dovoluujeme upozornit na dvě velmi obsáhlé a podnětné monografie věnované evolučnímu vzniku člověka: J. A. SVOBODA (s úvodními texty J. MACHOLÁNA), *Předkové: Evoluce člověka*, Praha: Academia, 2014, 479 stran; V. SOUKUP, *Prehistorie rodu Homo*, Praha: Karolinum, 2015, 1150 stran. Je velmi potěšitelné, že všichni zmínění autoři zauímají postoj metodologického agnosticizmu, a proto jsou jejich výpovědi světonázorově zcela neutrální, což v dřívějších českých publikacích nebývalo vždy zvykem. Není vyloučeno, že k tomu určitou mírou přispěla monografie: C. V. POSPÍŠIL, *Zápolení o naději a lidskou důstojnost: Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*, Olomouc: Nakladatelství UP v Olomouci, 2014, s. 116–253.

¹⁹ Danou souvislost, která je v encyklice naznačena, si uvědomoval již ve své době světově proslulý český přírodovědec a zastánce evolucionismu v 19. století J. L. Čelakovský: „Jestliže vznešené učení křesťanské o bratrství celého lidstva potvrzovala již dávnější theorie o společném původu všech plemen lidských, nabyli jsme nyní vědeckého po-

Bratrské společenství mezi lidmi jako předpoklad společenství s ostatními tvory se nemůže neprojeovat také na poli eklesiologie. Je pozoruhodné, kolikrát papež František cituje výroky různých biskupských konferencí, aby tak dal najevo kolegiální ráz svého pontifikátu. Leckdy je toto zaměření natolik silné, že se dokonce zdá, jako by v textu scházely odkazy na Písmo, po nichž probíraná tematika přímo volá.²⁰

Kdo hledá, nalezne v encyklice celou řadu podnětů k zamyšlení. Na závěr těchto úvah si dovolíme upozornit na jeden z nich:

Jestliže se „ve světě rozrůstají vnější pouště, protože tak moc narostly pouště vnitřní“ (BENEDIKT XVI., Homilie ze dne 24. dubna 2005 u příležitosti uvedení do petrovské služby), stává se ekologická krize výzvou k vnitřnímu obrácení (LS, čl. 217, český překlad s. 137).

V citovaném textu se prolínají výroky dvou posledních papežů. Myšlenka souvislosti vnitřní pouště lidského srdce, odmítajícího nabídku spásy a obrácení – a nemylme se, jako by se nás pokřtěných toto strašné riziko vnitřního zpustošení netýkalo –, a vnějších pouští na rovině životního prostředí může být v případě německého papeže inspirována prorockým místem ze slavné antinacistické encykliky *Mit brennender Sorge* z roku 1937, kap. 11, odst. 3.²¹ Tam čteme, že likvidace autentické křesťanské výchovy znamená pustošení chrámů Božích v srdcích mladých lidí, čehož důsledkem pak nemůže nebýt profanace vnějších chrámů z kamenů a cihel. Tomu, kdo má před očima, k čemu došlo v Německu

---

tvzení druhé důležité pravdy, že člověk též s ostatním tvorstvem ač vzdáleněji příbuzen jest, čímž se navracujeme k posvátným naukám staroindickým, k názorům a citům onoho v kulturní historii přepamatného kmene, jemuž živočichů co mladší, nedospělý bratr, rostlina co krásná, ale nemá a v bezvědomí spící sestra se jeví... Descendenční teorii jest správněji naznačen poměr člověka k ostatní přírodě a v tom ohledu zahájen nový názor, kterýž dosahem svým důstojně se řadí po boku Koperníkovského učení o soustavě sluneční. Jako Koperník objevil pravý poměr mezi planetami a sluncem, tak určil Darwin pravý poměr ústrojných bytostí mezi sebou.“ J. L. ČELAKOVSKÝ, *Rozpravy o Darwinově teorii a vývoji rostlinstva*, Praha: F. Bačkovský, 1894, s. 88. Je zřejmé, že Čelakovský neznal duchovní odkaz sv. Františka z Assisi.

²⁰ Například v čl. 83 (česky s. 54) se hovoří o tom, že tvorstvo je skrze nás zaměřeno k Bohu. Možná by bylo vhodné odkázat na úchvatné pasáže v Řím 8. V čl. 88 (česky s. 57), se hovoří o přítomnosti Božího Ducha ve všech tvorech, což volá po odkazu na 1 Kor 15,28.

²¹ Srov. EE (*Enchiridion delle encicliche*) 5, č. 1191; Pius XI., *Mit brennender Sorge*, encyklika ze 14. 3. 1937, in C. V. POSPÍŠIL (ed.), *Pius XI. – Antitotalitní encykliky*, Praha: Krystal OP, 2015, s. 52–79, zde s. 75–76.

zejména v posledních letech války, kdy bezpočet chrámů bylo v rozvalinách, nemůže neběhat mráz po zádech.

2. PROBLEMATIKA OCHRANY STVOŘENÍ – ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V ČINNOSTI ČLENŮ KATEDRY SYSTEMATICKÉ TEOLOGIE CMTF UP

V této druhé části se budeme zabývat podněty, které v encyklice nacházejí jednotlivé disciplíny systematické teologie, i tím, jak se konkrétně daná problematika projevuje v naší přednáškové činnosti. V souvislosti s řazením disciplín v průběhu studia zahájíme fundamentální teologii.

2.1 Poměr k životnímu prostředí a fundamentální teologie

Důležitou problematikou, již věnuje fundamentální teologie pozornost, je bezesporu dialog s ostatními vědami, na což klade důraz instrukce *Tra i molteplici segni* o teologické formaci budoucích kněží, vydaná Kongregací pro katolickou výchovu v roce 1976.²² Papež František zdůrazňuje, že řešení ekologické krize nemůže „přehlížet žádné vědecké odvětví a žádnou formu moudrosti – ani tu náboženskou včetně jejího jazyka.“²³ Podotýká, že „katolická církev je otevřena dialogu s filosofickým myšlením, což jí umožňuje vytvářet různé syntézy víry a rozumu.“²⁴ Chce ukázat, „jak přesvědčení víry nabízí křesťanům a částečně také jiným věřícím vznešené motivace k péči o přírodu.“²⁵ Připomíná, že „křesťané zvláště vnímají, že jejich úkoly v rámci stvoření, jejich povinnosti k přírodě a Stvořiteli tvoří součást jejich víry.“²⁶

Ve výuce fundamentální teologie jednak vytváříme předpoklady pro dialog s vědou i ostatními náboženstvími, který je nezbytným předpokladem naší ekologické aktivity, jednak se tématem ekologie zabýváme v traktátu o Božím zjevení, když probíráme otázku řádu ve stvořeném vesmíru, který svědčí o moudrosti Stvořitele. Rovněž v traktátu o církvi

²² SACRA CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, „La formazione teologica dei futuri sacerdoti,“ in *EV V*, 1974–1976, s. 1168–1221.

²³ *LS*, čl. 63.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ *LS*, čl. 64.

²⁶ JAN PAVEL II., „Poselství ke Světovému dni míru 1990,“ čl. 15, *AAS* 82 (1990), s. 156.

připomínáme úkol církve vést věřící k šetrnému zacházení s přírodou, která má sloužit lidstvu jako jeho domov nejen v současné době, ale také pro příští generace.

Na pomezí fundamentální a dogmatické teologie leží tematika teologie náboženství. Je nesporné, že téma stvoření je v judaismu, křesťanství a islámu tím vzájemně nejpodobnějším, i když zdravá křesťanská nauka nemůže opomíjet novozákonní rozvinutí starozákonní teologie stvoření v trojičním, christologickém a pneumatologickém smyslu. Na možnou spolupráci mezi vyznavači různých náboženství při ochraně životního prostředí naráží také encyklika.²⁷ Je vcelku evidentní, že chápání stvoření zejména v monoteistických náboženstvích lidstva by měla zohledňovat v příslušném pojednání přednostně dogmatická teologie. Jedná se zejména o pojetí stvoření v islámu, protože starozákonní vize tohoto tajemství nemůže v křesťanské teologii scházet.

2.2 Poměr k životnímu prostředí a dogmatická teologie

Frekventanti přednášek o teologii stvoření v rámci dogmatické teologie jak na CMTF UP, tak na KTF UK v Praze od roku 1996, respektive od roku 2002 mohou potvrdit, že téma ekologie se zde objevuje, a to s jasným důrazem na tak zvanou integrální ekologii. Encyklika proto představuje vítané potvrzení toho, co je součástí naší práce již velmi dlouho.

Dalším místem, kde by se o dané problematice mohlo hovořit, je sakramentologie, neboť papež František aplikuje na dílo stvoření kategorii „svátosti“, když označuje náš viditelný svět jako svátost společenství.²⁸ Připomíná se myšlenka církevních otců a řady velkých středověkých mistrů, podle níž Bůh stvořením světa napsal krásnou knihu, jejíž písmena představují množství tvorů přítomných ve vesmíru.²⁹

Na rozdíl od *Kompēdia*, které o Ježíšově matce v zásadě nehovoří, papež František poukazuje též na mariologické a eschatologické souvislosti tématu ochrany životního prostředí. Marie je zde definována jako matka a královna celého stvoření. Dále se o ní tvrdí, že v jejím oslaveném

---

²⁷ Srov. LS, čl. 63, 199.

²⁸ Srov. LS, čl. 9.

²⁹ Srov. LS, čl. 85.

těle spolu se vzkříšeným Kristem část stvoření již dosáhla veškeré plnosti své dokonalosti a krásy.³⁰

Stvoření je tedy v encyklice pojímáno jako svátost, dokonce lze říci, že je prvotní svátostí (*Ursakrament*) – samozřejmě spolu s Božím Slovem, jímž a skrze něj bylo povoláno k bytí. Tento pohled je inspirující i pro výuku obecné nauky o svátostech. Obohacující je rovněž změna perspektivy, kterou papež František používá: namísto obvyklé linie sakramentální teologie (Kristus-církev-svátosti) se celá encyklika *Laudato si'* nese v opačném pohledu (stvoření-svátosti-Kristus-Bůh).

2.3 Poměr k životnímu prostředí a morální teologie

Problematika ochrany životního prostředí se pochopitelně jako součást sociální nauky výrazně projevuje v morální teologii. V rámci kombinovaného studia se toto téma objevuje v předmětu Seminář z morální teologie. Je zřejmé, že nyní bude v tomto předmětu využíváno nejenom *Kompendium*, ale také příslušné pasáže encykliky.

Podnětná v tomto ohledu je zejména třetí kapitola, která je uvozena titulem „Lidský kořen ekologické krize“. Hned v úvodu kapitoly papež zdůrazňuje:

Popisovat příznaky ekologické krize je k ničemu, pokud nevezmeme v úvahu její lidský kořen. Existuje určitý zvrácený způsob chápání života, který protičeči realitě do té míry, že ji ničí.³¹

Svatý otec vyzdvihuje vstup lidstva do nové éry, v níž nás moc techniky přivedla na křižovatku.³² Solidní etika, kultura a spiritualita, která by mu skutečně kladla meze a udržovala ho v rámci jasnoživého sebeovládání, člověku schází.³³ Ten, kdo jde proti současné kultuře, když si zvolí životní styl, vyznačující se větší či menší nezávislostí na technice, na jejích nákladech a na její globalizující se a odosobňující moci, musí počítat s tím, že bude muset jít prorocky tak říkajíc „proti proudu“. Pro-

³⁰ Srov. *LS*, čl. 241.

³¹ *LS*, čl. 101.

³² Srov. *LS*, čl. 102.

³³ Srov. *LS*, čl. 105.

blematika úcty k Božímu dílu stvoření a péče o životní prostředí se pochopitelně na kurzu teologie přednáší v rámci sociální etiky.

ZÁVĚR

Naším cílem určitě nebylo encykliku stručně převyprávět. Ukázalo se, že řada kritických stanovisek vznesených proti skutečně teologickým a spirituálním stanoviskům hlásaným encyklikou je neoprávněná a vyplývá z povrchní četby. Současně jsme si dovolili v úvodu do druhé části upozornit na fundované kritiky katastrofického popisu současného stavu životního prostředí ze strany některých fundovaných odborníků. Dále vyšlo najevo, že encyklika obsahuje řadu zajímavých podnětů a doplnění v oblasti sociální nauky církve. Jedná se zejména o potvrzení důstojnosti, která přísluší tvorům jako takovým, dále o mariologické, eschatologické a sakramentologické aspekty křesťanského postoje k tvorům.

Problematika křesťanského přístupu k ochraně životního prostředí je hojně zastoupena v pedagogické činnosti přednášejících, kteří působí na Katedře systematické teologie CMTF UP v Olomouci. Ti hodnotí daný text jednomyslně jako vítanou pomůcku pro rozvíjení dané tematiky při přednáškách a s tím spjaté formaci studentů. Lze tedy konstatovat, že přání papeže Františka ohledně tohoto rozměru formace je na naší fakultě více než uspokojivě naplňováno.³⁴

An Approach of Systematic Theology to the Encyclical *Laudato si'*

Keywords: Catholic Theology, Theology of Creation, Fundamental Theology, Dogmatic Theology, Moral Theology, Social Doctrine of Church, Protection of Environment, Magisterium, Pope Francis

Abstract: In the present collective study the members of the Department of Systematic Theology at the Cyril and Methodius Theological Faculty of Palacky University in Olomouc

---

³⁴ „Všechna křesťanská společenství mají v této výchově plnit důležitou roli. Doufám též, že se v našich seminářích a v řeholních formačních domech vychovává k odpovědné střídmosti, k vděčnému nazírání na svět a k pečlivému zacházení se zranitelností chudých i se životním prostředím.“ *LS*, čl. 214.

respond to the encyclical of Pope Francis *Laudato si'*. First, they point out that the encyclical amounts to a strong defense of the Christian approach to problems of the environment. It consists of a certain completion of *Compendium of Social Doctrine of Church* where the dignity of all creatures is emphasized. Theological, mariological, sacramentological, eschatological and ethical parts of the text are also inspiring in this respect. Most of what the encyclical presents has been for a long period of time an integral part of the lessons and formation in all the disciplines offered by the Department of Systematic Theology.

Mgr. Jan Czudek, Th.D.,
ThLic. ICLic. Vladimír Filo,
Mgr. Jaroslav Franc, Th.D.,
Dr. Ing. Eduard Krumpolc, CSc., Th.D.,
Mgr. Dominik Opatrný, Th.D.,
prof. Ctirad Václav Pospíšil, Th.D.,
Mgr. František Urban, Th.D.
Katedra systematické teologie a
Katedra pastorální a spirituální teologie
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc